

**ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆՆԵՐԸ՝ ՀԱՆՐԱՅԻՆ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՄԱՆ
ԲԱՂԱՂԻՉ**

Հետխորհրդային տարածության քաղաքական զարգացման տեսամեթոդական հիմքերի ուսումնասիրման համար քաղաքական գիտությունը հիմնվում է քաղաքական դինամիկայի բազմամակարդակ ուսումնասիրությունների վրա: Այս հայեցակարգի մասին ներկա գիտական գրականության մեջ և սոցիալ-քաղաքական պրակտիկայում գոյություն ունեն շատ մոտեցումներ: Մեր հետազոտական աշխատանքի նպատակներից էլնելով՝ քաղաքական զարգացման հայեցակարգի ուսումնասիրման համար առանցքային ենք համարում քաղաքական զարգացման և քաղաքական կերպափոխումների փոխհարաբերությունների ուսումնասիրումը հանրային քաղաքականության համակարգի արդիականացման գործընթացներում: Համակարգելով քաղաքական զարգացման մեկնաբանման տարբեր մոտեցումներ՝ քաղաքական զարգացումը բնորոշվում է որպես քաղաքական փոփոխությունների հատուկ ձև, որը երնթադրում է տարբեր քաղաքական երևույթների փոխակերպում, կերպափոխում՝ հանգեցնելով քաղաքական համակարգերի դրական էվոլյուցիայի: Ներկա հարափոփոխ աշխարհում հանրային քաղաքականության համակարգը շարունակաբար զարգանում է՝ պարբերաբար հայտնվելով աններդաշնակ սպառնալիքների և հատվածային փոփոխությունների մեջ: Քաղաքական զարգացման արդյունքում հանրային քաղաքականության համակարգի կենսագործունեության բոլոր ոլորտները արդյունավետ կերպափոխվում են, որպեսզի կարողանան հավասարաժեռ պատասխանել արդի մարտահրավերներին:

Բանալի բառեր. քաղաքական զարգացում, հանրային քաղաքականություն, արդիականացում, ժողովրդավարության որակ, համագործակցություն, քաղաքական կերպափոխում, ժողովրդավարական համախմբում:

Քաղաքական զարգացումը բազմամակարդակ և բազմաչափ գործընթաց է, որը հանրային քաղաքականության համակարգի արդիականացման գերակա բաղադրիչներից է և ապահովում է ժողովրդավարական կառավարման որակական զարգացումը: Այդ առումով քաղաքական զարգացման գլխավոր հրամայականներն են՝ իր խորհրդանիշներով ու արժեքներով ճկուն քաղաքական համակարգի ձևավորումը, հանրային քաղաքականության համակարգի ինստիտուտների արդյունավետ գործառնումը, պետականաշինության մշակույթի զարգացումը և հանրային քաղաքականության համակարգի արդիականացման շարունակականության ապահովումը:

Հետխորհրդային տարածության քաղաքական զարգացման տեսամեթոդական հիմքերի ուսումնասիրման համար քաղաքական գիտությունը հիմնվում է քաղաքական դինամիկայի բազմամակարդակ ուսումնասիրությունների վրա: Այս հայեցակարգի մասին ներկա գիտական գրականության մեջ և սոցիալ-քաղաքական պրակտիկայում գոյություն ունեն շատ մոտեցումներ: Մեր հետազոտական աշխատանքի նպատակներից էլնելով՝ քաղաքական զարգացման հայեցակարգի ուսումնասիրման համար առանցքային ենք համարում քաղաքական զարգացման և քաղաքական կերպափոխումների փոխհարաբերությունների ուսումնասիրումը հանրային քաղաքականության համակարգի արդիականացման գործընթացներում:

Հանրային քաղաքականության համակարգի արդիականացման համատեքստում քաղաքական զարգացման հիմնախնդիրների տեսամեթոդական հիմքերի ուսումնասիրումը հնարավորություն է տալիս փաստել, որ քաղաքական զարգացումը ենթադրում է բազմամակարդակ և բազմավեկտոր գործընթացներ, որոնք տեղի են ունենում ինչպես գծային, այնպես էլ ոչ գծային զարգացման ճանապարհով¹: Քաղաքական զարգացման գծային մոդելը ենթադրում է անցում ժողովրդավարական քաղաքական համակարգի գծային վեկտորների կիրառման սկզբունքների համաձայն՝ հետևյալ փուլերով. ավտորիտարիզմի քայքայում, քաղաքական վարչակարգի ազատականացում, ինստիտուցիոնալ ժողովրդավարություն, ոչ համախմբված ժողովրդավարություն և ժողովրդավարության համախմբում²:

Հետխորհրդային տարբեր երկրներում հանրային քաղաքականության արդիականացման գործընթացը տեղի է ունենում տարբեր փուլերով ու հետազդեով: Ինչպես փաստում են տեսաբանները, ուսումնասիրելով հետխորհրդային երկրների ժողովրդավարական անցման առաջին տասնամյակի փորձը, որոշ երկրների այդ ժամանակահատվածում հաջողվեց ապահովել ազատական ժողովրդավարությունների համախմբում, ամրապնդել ժողովրդավարական ինստիտուտները, սակայն մյուս երկրներում այդպիսի ինստիտուտները զուգորդվեցին ոչ ժողովրդավարական, ավտորիտար, կամ էլ պաշտոնական (ձևական) ժողովրդավարական ընթացակարգերի հետ, որոնց հետևում թաքնված են ինքնիշխանական կառավարման նոր տարատեսակները³: Այս մոտեցման համատեքստում քաղաքագետ Ա.Մելվիլը նշում է, «որ տարբերություններն այնքան մեծ ու աննախադեպ են, որ ժամանակակից քաղաքագիտական մտքի առջև դրվում է քաղաքական փոփոխությունների և քաղաքական զարգացման մասին

¹ Мельвил А. Демократические транзиты // "Политология: Лексикон". М., 2007, с. 123.

² Бродовская Е., Королев П. Демократический транзит на постсоветском пространстве: подходы к определению, модели, этапы // "Известия ТГУ". Гуманитарные науки. Тула, 2013, сс. 10-16.

³ Соловьёв А.И. Политология: политическая теория, политические технологии. Учебник для студентов вузов. М., 2000, с. 290.

ձևավորված պատկերացումների հայեցակարգային նորացման խնդիրը՝ հետևյալ մոնիստական կերպափոխումների տարաբնույթ հաշվառմամբ⁴:

Այս ենթատեքստում քաղաքական զարգացումը դիտարկվում է որպես քաղաքական էվոյուցիայի դրական փոփոխություն՝ հասարակության պահանջներին համապատասխան՝ հիմքում ունենալով հանրային շահը: Քաղաքական զարգացումը ենթադրում է ոչ միայն քաղաքական համակարգերի ներքին կերպափոխում, այլ նաև այդ համակարգերի անցում որակապես այլ մակարդակի կամ մեկ համակարգային տեսակի փոփոխություն մեկ ուրիշով⁵:

Ամփոփելով քաղաքական զարգացման հայեցակարգի տարբեր մոտեցումները՝ փաստենք, որ քաղաքական զարգացումը բնորոշվում է որպես քաղաքական երևույթ, որը քաղաքական գործընթացների մի մասն է կազմում և համարվում է քաղաքական համակարգի դրական շարժ, որի արդյունքում այն ենթարկվում է որակական փոփոխությունների⁶:

XX դարում տեղի ունեցող քաղաքական զարգացումները վերաբնորոշեցին արդիականացման և զարգացման միջև եղած կապերը: Սկսեցին առաջնային համարվել սոցիալ-տնտեսական և քաղաքական կառուցվածքային այնպիսի փոփոխություններ, որոնք կարող են ընթանալ ոչ միայն արևմտյան ժողովրդավարացման մոդելով: Այս փուլում քննադատվում է 50-60-ական թվականների փորձարարական շրջանում «հանուն իշխանության» մղվող ներքաղաքական պայքարը թերագնահատելու և միջազգային գործոնների ազդեցությունը բացարձականացնելու միաշափ մոտեցումը: Ցանկանալով նվազագույնի հասցնել առաջին փուլի սխալները՝ երկրորդ փուլում կարևորվեց մարդու քաղաքական գիտակցության, մշակույթի, ավանդական և քաղաքական նոր արժեքների փոխներդաշնակման անհրաժեշտությունը⁷: Այս փուլում գերխնդիր համարվեց այնպիսի հնարավորությունների ստեղծումը, որը գլոբալ մակարդակով թույլ կտա աշխարհի ցանկացած ծայրում ապրող մարդուն, ընդունելով ազատական արժեքների գերակայությունը, ինքնորոշվել:

Քաղաքական զարգացման արդյունավետությունը պայմանավորված է ընթացակարգային և կառուցվածքային գործոններով: Համաձայն առաջինի՝ զարգացման արդյունավետությունը պայմանավորված է քաղաքական ընտրանու՝ համընդհանուր ընդունելության արժանացած ընթացակարգերի ընտրության, ընդունվող որոշումների կառուցակարգում հանրային շահի գերակայության ընդգծմամբ: Իսկ երկրորդի ժամանակ անհրաժեշտ է կարևորել հասարակության մեջ առկա միջազգային, սոցիալ-տնտեսական, քաղաքական, մշակութային այն կառուցակարգերը, որոնք իրատես գործունեություն են ծավալում հանուն

⁴ Мельвиль А.Ю., *О траекториях посткоммунистических трансформаций*, Полис, 2004, №2.

⁵ Политология. Учеб./А.Ю. Мельвиль и др. М., 2005, с. 322.

⁶ Соловьёв А. И. Политология: политическая теория, политические технологии. Учебник для студентов вузов. М., 2000, с. 289.

⁷ Մարգարյան Մ., Քաղաքական արդիականացման և զարգացման հիմնահարցեր: Երևան, «Պետական ծառայություն», 2004, էջ 261:

Ժողովրդավարական արժեքների հաստատման: Ժողովրդավարության ծագումնաբանության ընդհանուր մոդելները կազմելիս անորոշությունները նվազագույնի հասցնելու համար անհրաժեշտ է հենվել մերթ կառուցվածքային (առաջին հերթին՝ պետական և ազգագոյացման, սոցիալ-տնտեսական և մշակութա-արժեքային), մերթ ընթացակարգային գործոնների, մասնավորապես այն քաղաքական դերակատարների ընտրության և կոնկրետ որոշումների ու գործողությունների վրա, որոնցից կախված է ժողովրդավարացման գործընթացը⁸:

Այսպիսով՝ ժողովրդավարական համախմբման պայմանների մասին առաջարկվող «անցում-համախմբում» մոդելը հիմնված է հանրային քաղաքականության համակարգի արդիականացման փուլային պատկերացումների վրա: Ըստ էության, ենթադրվում է, որ ժողովրդավարությունը շարժվում է կանխատեսված ուղղությամբ՝ վերարժևորելով ինքն իրեն մի փուլից մյուսին անցնելով: Ենթադրվում է, որ անցումային փուլում գտնվող նոր ժողովրդավարություններում քաղաքական զարգացման գործընթացն ուսումնասիրելիս մենք պետք է միաժամանակ դիտարկենք սոցիալական զարգացման մեկնակետը, ներկա իրավիճակը և ժողովրդավարացման գործընթացի արդյունքները: Քաղաքական զարգացման արդյունքում բարձրանում է ժողովրդավարության որակը, որը ենթադրում է ոչ թե հակամարտող քաղաքական ուժերից մեկի հաղթանակ, այլ յուրօրինակ պակտ (օր.՝ Մոնկլոայի պակտը Իսպանիայում) կամ պակտերի շարքի ձևակերպում, որոնք սահմանում են քաղաքական զարգացման հետագա փուլերի «խաղի կանոնները» և որոշակի երաշխիքներ տրամադրում «պարտվածներին»: Պակտի լեգիտիմացումը և դրա հետագա զարգացումը թույլ է տալիս անցնել քաղաքական զարգացման առանցքային պահերից մեկին՝ նոր իշխանության ազատ և մրցակցային ընտրությունների անցկացմանը: Սակայն, ինչպես ցույց է տալիս Մ.Մաքֆուլի կատարած վերլուծությունը, հետխորհրդային քաղաքական զարգացման գործընթացների դեպքում չեն գործում անցումագիտական մոդելի առնվազն երկու հիմնական դրույթները՝

1) պատկերացումն այն մասին, որ առաջացած քաղաքական փակուղուց ելք է հանդիսանում էվոյուցիոն ժողովրդավարացման համար հիմքեր ստեղծող պակտը, և

2) ընտրանիների փոխզիջման արդյունքում «վերնից» ժողովրդավարության փաթաթման գաղափարը:

Ինչպես նշում է Մաքֆուլը, «հետխորհրդային երկրների համար առավել բնորոշ է ոչ թե պակտի, այլ հակասության ուժային լուծման տարբերակը, ընդ որում՝ առաջացող վարչակարգի տեսակը մեծապես որոշվում է նրանով, թե որտեղից է գալիս քաղաքական վերափոխումների ազդակը»⁹:

⁸ Մարգարյան Մ., *Ժողովրդավարական անցման հիմնախնդիրները* ՀՀ-ում, «21-րդ դար», թիվ 4 (10), 2005, էջ 129:

⁹ McFall M., "The Forth Wave of Democracy and Dictatorship. Noncooperative Transitions in the Postcommunist World." *World Politics*, vol. 54, no. 2, Cambridge University Press, 2002, p. 22-28.

Քաղաքական զարգացման հետազոտական մեթոդաբանական տեսանկյունից արդյունավետ է հետխորհրդային երկրներում ուսումնասիրել արդեն տեղի ունեցած վարչակարգային փոփոխությունների առանձնահատկությունները: Մեր տեսակետը կարող ենք հիմնավորել Լ.Դայմոնդի մեջբերմամբ. «Ժողովրդավարությունը ենթադրում է ավելին, քան պարզապես ընտրություններ, նույնիսկ եթե դրանք կանոնավոր, ազատ և ազնիվ են: Այն ենթադրում է, որ չկան ընտրագանգվածի առջև պատասխանատվություն չկրող զինվորական կամ այլ սոցիալական ու քաղաքական ուժերի համար իշխանության «արգելոցային տարածություններ», որ պաշտոնատար անձանց «հորիզոնական» պատասխանատվություն գոյություն ունի միմյանց նկատմամբ, որը սահմանափակում է գործադիր կառույցների իշխանությունը և պաշտպանում սահմանադրականությունը, օրենքի գերակայությունն ու խորհրդակցական ընթացակարգերը: Վերջապես, այն ենթադրում է պայմանների առկայություն՝ քաղաքական և քաղաքացիական հոգնականության, ինչպես նաև անհատական ու խմբային ազատությունների ապահովման համար, որպեսզի մրցակցող շահերը և արժեքները կարողանան արտահայտում գտնել և մրցակցել ոչ միայն պարբերական ընտրությունների ժամանակ... Այս ամենը դուրս է բերում ավելի բարձր չափանիշների և ավելի բարձր երևույթի, որը կարող է սահմանվել որպես «ազատական ժողովրդավարություն»՝ ոչ թե պետության և տնտեսության միջև փոխհարաբերությունների, այլ քաղաքական և քաղաքացիական ազատության որակի առումով»¹⁰:

Ակնհայտ է, որ ժողովրդավարության որակը որպես վարչակարգի շարունակական բարեփոխումների և հանրային քաղաքականության համակարգի արդիականացման չափորոշիչ պարբերաբար ընդարձակում է ժողովրդավարության սոցիալական տարածությունը՝ դիրսկուրսի միջոցով: Այս պարագայում հանրագումարելով հետկոմունիստական երկրների քաղաքական զարգացման փորձը՝ կարող ենք ասել, որ քաղաքական զարգացման բնականոնության ապահովման համար հարկավոր են հասարակական քաղաքական այլ պայմաններ, քան անցումը սկսելու համար: Այս գործընթացի բազմաչափությունը նկատի ունենալով՝ կարող ենք եզրակացնել, որ մի դեպքում քաղաքական ժողովրդավարությունը որպես համախմբման կայացման պայման պայմանավորված է քաղաքական կուսակցությունների կամ քաղաքացիական հասարակության որակից, մյուս դեպքում որոշիչ են համարվում ազատական այն բարեփոխումները, որոնց հետևողական իրականացումը կարող է պոզիտիվ (կամ նեգատիվ) ազդեցություն ունենալ ժողովրդավարական համախմբման վրա՝ պայմանավորված դիրսկուրսի բնույթով: Հանրային քաղաքականության համակարգի արդիականացման գործընթացում քաղաքական զարգացումը կոնկրետ

¹⁰ Diamond L., "Developing Democracy Toward Consolidation." Baltimore, L., 1999. pp. 16-17.

պատմական իրավիճակի, մշակույթի և կոնկրետ պայմանների մեջ ձևավորված և զարգացող տեքստի բազմակողմանի դիսկուրսային գործընթացի հետևանք է¹¹:

Քաղաքական զարգացման գործընթացը ենթադրում է շարունակականություն և ունի մի շարք առանձնահատկություններ, որոնցից գերակա են տեղի ունեցող համակարգային փոփոխությունների բազմամակարդակության առկայությունը և արդյունքի կառավարման մշտադիտարկման մեխանիզմների կիրառումը: Որոշիչը մոդելի տրամաբանությունն ապահովող ժողովրդավարության հայեցակարգն է, որտեղ ժողովրդավարությունը շատ հաճախ որակվում է իբրև կանոնակարգված բաց անվերջություն կամ կազմակերպված անորոշություն¹²: Քաղաքական զարգացման գործընթացում առանձնահատուկ դեր ունեն այնպիսի գործոններ, ինչպիսիք են քաղաքական և քաղաքացիական մշակույթում դիսկուրսի զարգացումը: Այս համատեքստում նպատակահարմար ենք համարում նշել, որ քաղաքական զարգացման գործընթացը՝ որպես քաղաքականության դինամիկ բնութագիր, դրսևորվում է քաղաքական փոփոխությամբ և քաղաքական կերպափոխմամբ: Քաղաքական զարգացման հիմնական շարժիչ ուժը այս կամ այն երկրում շահերի ինստիտուցիոնալացման աստիճանն է և քաղաքական ինստիտուտների առանձնահատկությունը, ընդ որում, ինստիտուցիոնալացման գործընթացի հետ մնալը մոբիլիզացիայի և մասնակցության աճի տեմպերից անցումային հասարակություններում քաղաքական ճգնաժամերի և անկայունության հիմնական պատճառն է¹³: Փաստենք, որ քաղաքական զարգացման գործընթացում գերակա դեր ունեն քաղաքական ինստիտուտները:

Ներկա հարափոփոխ աշխարհում հետխորհրդային երկրները, հանրային քաղաքականության համակարգի արդիականացման արժեշահային առանձնահատկություններով պայմանավորված, բախվել են բազմաբնույթ մարտահրավերների, ուստի պայմանավորված գլոբալացման և տեղեկատվահաղորդակցական տեխնոլոգիաների զարգացմամբ՝ հասարակական կյանքում տեղի են ունենում համակարգային փոփոխություններ: Հանրային քաղաքականության համակարգը շարունակաբար զարգանում է՝ պարբերաբար հայտնվելով աններդաշնակ սպառնալիքների և հատվածային փոփոխությունների մեջ: Արդյունքում քաղաքական զարգացումը հիմնվում է ոչ թե ավանդական և համամարդկային արժեքների փոխգործակցության վրա, այլ մեխանիկական «արևմտականացման»:

Քաղաքական զարգացման արժեքային կողմնորոշիչները համակարգված ուսումնասիրելու համար փաստենք, որ այն ընդգրկում է հասարակության կենսագործունեության բոլոր ոլորտները՝ ձևավորելով բաց հասարակական կառույցներ, բարձրացնելով անհատների սոցիալական տարբերակվածությունը և

¹¹ Мусихин Г. И., Дискурсивный анализ идеологий: возможности и ограничения, Полис, 2011. № 5, сс. 128-144.

¹² Մարգարյան Մ., Քաղաքական արդիականացման հրամայականները Հայաստանի Հանրապետությունում, Երևան, 2019, էջ 125:

¹³ Парсонс Т., Система современных обществ., М., 1997, сс. 45-52.

մասնագիտացումը, ինչպես նաև խմբերի, խավերի և դասերի սոցիալական գործառույթները:

Ամերիկացի քաղաքագետ Գ.Ալմոնդը քաղաքական համակարգի զարգացվածությունը պայմանականորեն բաժանեց պարզունակի, ավանդականի և արդիականի¹⁴: Վերջինս բնութագրում էր ավանդական հասարակության սոցիալ-քաղաքական գործընթացների անցումը դեպի ժամանակակից, արդյունաբերական հասարակության՝ ընկալվելով որպես հասարակական զարգացման տեսություն և պրակտիկա: Այսպիսով՝ համաշխարհային քաղաքական գործընթացների կառավարման ընդհանուր մոդելն ընկած է քաղաքական զարգացման և արդիականացման տեսության հիմքում, ինչը ենթադրում է ավանդական հասարակությունից անցում դեպի տեղեկատվական հասարակություն: Վերջինս հնարավոր է բացառապես գիտատեխնիկական առաջընթացի, սոցիալական շարժունակության, արժեքային համակարգերի փոփոխության պայմաններում՝ ենթադրելով քաղաքական ինստիտուտների, դերակատարների, նպատակների ու արժեքային համակարգի հստակեցում¹⁵:

Հանրային քաղաքականության համակարգի արդիականացման գործընթացում քաղաքական զարգացմանը բնորոշ են՝

- 1) քաղաքական համակարգի արդիականացում՝ բազմատեսակ ինստիտուտներով և դերակատարներով,
- 2) ժողովրդավարական քաղաքական համակարգի կայացում, ինչը ենթադրում է ինստիտուտների բնականոն գործունեություն,
- 3) հասարակական բոլոր խավերի պարբերական ներգրավում քաղաքական իշխանության մեջ,
- 4) համակարգի արդիականացման գործընթացում նախկին ավանդական էլիտայի դուրսմղում,
- 5) իշխանության լեգիտիմության առկայության պայմաններում կառավարողների կողմից կառավարվողների նկատմամբ պատասխանատվության բարձրացում¹⁶:

Փաստորեն քաղաքական զարգացումը մարտահրավեր է, որին յուրաքանչյուր հասարակություն պատասխանում է իր արժեքային համակարգի և քաղաքական գիտակցությանը համապատասխան ընտրությունների ինստիտուտի ձևավորման, կայացման և կազմակերպման միջոցով:

Հանրագումարելով XX դարի 50-ականներից մեկնարկած քաղաքական զարգացման փորձը՝ Ս.Հանթինգթոնը, Շ.Էյզենշտադը, Ռ.Դալը, Հ.Ալմոնդը, Ֆ.Ֆուկույաման խոսում են «արդիականացման սինդրոմի», «փակուղային արդիականացման», ինչպես նաև «մարգինալ արդիականացման» մասին, որոնք հակասական ներգործություն են թողնում կերպափոխվող հասարակության քաղաքա-

¹⁴ Типология современных политических систем, <http://www.politicstime.ru/potis-422-1.html>:

¹⁵ Хантингтон С., Политический порядок в меняющихся обществах, - М., Прогресс-Традиция, 2004, с. 50.

¹⁶ Хантингтон С., Политический порядок в меняющихся обществах, М., 2004, с. 50-94.

կան համակարգի արդիականացման վրա: Այդ երկրներում առկա տնտեսական և քաղաքական անկայուն իրավիճակը վկայում է, որ պատրաստի մոդելների հանպատրաստից ներդրումը որևէ հասարակության սոցիալ-պատմական ենթատեքստում, որը չի հասցրել արդիականանալ սեփական արժեհամակարգի հաշվին, անհամատեղելիություն առաջ բերելով տվյալ հանրության անցյալի, ներկայի և ապագայի միջև, ստեղծում է և՛ պատահականության, և՛ քառսի, և՛ մարգինալության մեծ հնարավորություններ¹⁷:

Այս համատեքստում քաղաքական զարգացումը բնութագրվում է որպես հասարակության համընդհանուր, արմատական կերպափոխում: Տեղեկատվական հասարակության ցանցային գործառույթը վկայում է, որ քաղաքական զարգացումը բազմաչափ երևույթ է և պայմանավորված հասարակության քաղաքական գիտակցության մակարդակով: Քաղաքական զարգացումը հիմնվում է կապիտալիզմի զարգացման հումանիզացիայի վրա: Վերջինս համարվում է քաղաքական զարգացման գլխավոր ինստիտուտ և ապրանքարտադրության համակարգ, կենտրոն, արդիականացման հիմնական արդյունք ու միջուկ¹⁸:

Ամփոփելով փաստենք, որ քաղաքական զարգացման գործընթացում հանդես եկող հանրային կառավարման համակարգի ինստիտուտները.

- Պետք է գիտակցեն հասարակությունում ժողովրդավարության արժեքների և բնականոն արդիականացման անհրաժեշտությունը՝ հանուն ինքնիշխանության, սեփական հասարակության անվտանգության պահպանման, քաղաքական զարգացման ճգնաժամերից խուսափման և սոցիալական, իրավական պետության կայացման,
- արդի գլոբալ դարաշրջանում անհրաժեշտ է պահպանել սեփական ազգային արժեքները՝ զուգամիտելով համամարդկային արժեքների և միջազգային նորմերի հետ,
- հասարակության բնականոն արդիականացման ապահովման պայմաններում պետք է կարողանան ապահովել համագործակցության մշակույթ:

Քաղաքական զարգացման գործընթացները ՀՀ-ում՝ ներառելով ավանդական և արդիական մշակույթները, կողմնորոշված են դեպի ընտրության ազատությունը, մարդու իրավունքներն ու հիմնարար ազատությունները: ՀՀ-ում քաղաքական համակարգի զարգացման համար առկա են հետևյալ հիմնախնդիրները.

¹⁷ Рюэль Я., Случайность и хаос, Ижевск, 2001, сс. 68-69.

¹⁸ Федотова В. Г., Колпаков В. А., Федотова Н. Н., Глобальный капитализм: три великие трансформации, социально-философский анализ взаимоотношений экономики и общества, -М., Культурная революция, 2008, с. 76-79:

- ժողովրդավարական քաղաքական մշակույթի համապարփակ բնույթի ընդունումը և քաղաքական գործունեության սահմանների ու հնարավորությունների մշակումը,
- ավանդույթների նկատմամբ վերաբերմունքի հստակեցումը, քանի որ հանրային կառավարման համակարգը, բացառելով իր անցյալը, չի կարող արդյունավետ ժողովրդավարացվել առանց ներկայի և ապագայի,
- քաղաքական համակարգում գոյություն ունեցող դերերի արդյունավետ օգտագործելու հարցում անվստահության հաղթահարում:

Այսպիսով, հանրային քաղաքականության համակարգի արդիականացման պայմաններում քաղաքական զարգացման գործընթացում քաղաքական և քաղաքացիական մշակույթի հաստատումը ենթադրում է հասարակական գիտակցությունում հոգնականության արժեքների ներդրում և ազգային-ազատական արժեքների զուգամիտման ապահովում:

*ИМПЕРАТИВЫ ПОЛИТИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ - **МАРТИН АГАДЖАНИЯН** - Политология опирается на многоуровневые исследования политической динамики для изучения теоретических и методологических основ политического развития постсоветского пространства. В современной научной литературе и общественно-политической практике существует множество подходов к этой концепции. Исходя из целей нашей исследовательской работы, ключевым в изучении концепции политического развития мы считаем изучение взаимосвязи между политическим развитием и политической трансформацией в процессе модернизации системы государственной политики. Путем согласования различных подходов к трактовке политического развития политическое развитие определяется как особая форма политических изменений, предполагающая трансформацию различных политических явлений, ведущую к позитивной эволюции политических систем. В современном меняющемся мире система государственной политики постоянно развивается, периодически появляясь в несогласованных угрозах и фрагментарных изменениях. В результате политического развития эффективно трансформируются все сферы жизнедеятельности системы государственной политики, чтобы иметь возможность адекватно реагировать на современные вызовы.*

Ключевые слова: политическое развитие, государственная политика, модернизация, качество демократии, сотрудничество, политическая трансформация, демократическая консолидация.

*THE IMPERATIVES OF POLITICAL DEVELOPMENT AS A COMPONENT OF THE MODERNIZATION OF THE PUBLIC POLICY SYSTEM - **MARTIN AGHAJANYAN** -*

Political science relies on multilevel studies of political dynamics to study the theoretical and methodological foundations of the political development of the post-Soviet space. In modern scientific literature and socio-political practice, there are many approaches to this concept. Based on the goals of our research work, we consider the study of the relationship between political development and political transformation in the process of modernizing the public policy system to be the key in studying the concept of political development. By coordinating different approaches to the interpretation of political development, political development is defined as a special form of political change, involving the transformation of various political phenomena, leading to a positive evolution of political systems. In today's changing world, the system of public policy is constantly evolving, periodically appearing in inconsistent threats and fragmented changes. As a result of political development, all spheres of life of the public policy system are effectively transforming in order to be able to adequately respond to current challenges.

Keywords: *political development, public policy, modernization, quality of democracy, cooperation, political transformation, democratic consolidation.*